

“HET GELOOF, DE VERVULLING VAN DE REDE”

Aantekeningen van de lezingen van Francesco Cassese en Davide Prosperi bij de Opening van het Jaar voor de volwassenen van Gemeenschap en Bevrijding in Lombardije

Mediolanum Forum, Assago (Milaan) en via videoverbinding, 23 september 2023

“HET GELOOF, DE VERVULLING VAN DE REDE”

Aantekeningen van de lezingen van Francesco Cassese en Davide Prospero bij de Opening van het Jaar voor de volwassenen van Gemeenschap en Bevrijding in Lombardije

Mediolanum Forum, Assago (Milaan) en via videoverbinding, 23 september 2023

Davide Prospero

De woorden waarmee Jezus zich tot de Vader richt op het moment dat de Zoon wordt verheerlijkt, in het Evangelie van de heilige Johannes, herinneren ons aan de diepe reden waarom we hier vandaag samen zijn om het jaar beginnen: “Heilige Vader, bewaar in uw Naam hen die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij één mogen zijn zoals Wij. [...] Wijd hen U toe in de waarheid. Uw woord is waarheid. Zoals Gij Mij in de wereld gezonden hebt, zo zend Ik hen in de wereld, en omwille van hen wijd Ik Mij aan U, opdat ook zij in waarheid aan U toegewijd mogen zijn. Niet voor hen alleen bid Ik, maar ook voor hen die door hun woord in Mij geloven, opdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt. Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij Mij geschonken hebt, opdat zij één zijn zoals Wij één zijn: Ik in hen en Gij in Mij, opdat zij volmaakt één zijn en de wereld zal erkennen, dat Gij Mij hebt gezonden en hen hebt liefgehad, zoals Gij Mij hebt liefgehad.”¹ Laten we de Heilige Geest aanroepen: hij alleen stelt ons in staat om in ons leven voortdurend de stem van Christus te horen.

Kom Schepper Geest

Francesco Cassese

Welkom, dank dat jullie hier zijn. Ik begroet iedereen die hier in Milaan aanwezig is en ook iedereen die ons via videoverbinding volgt vanuit verschillende steden in Lombardije.

We willen deze dag graag beginnen met twee kleine inleidende opmerkingen. De eerste is dat de inhoud van de lezing van vandaag gebaseerd is op de inleiding en de samenvatting van Davide tijdens de Internationale Assemblee van verantwoordelijken in La Thuile, een maand geleden. Ik wil benadrukken dat de les van vandaag het resultaat is van een langdurig werk – waar we zeer dankbaar voor zijn – dat we het afgelopen jaar samen met enkele verantwoordelijken hebben gedaan. Het centrale punt van dit werk was “de christelijke ervaring”, een dimensie (dat geldt voor zowel de ervaring in het algemeen als de christelijke ervaring in het bijzonder) die heel belangrijk is in hoe don Giussani het leven en het geloof benaderde; iets waar hij vanaf het allereerste begin van onze beweging veel aandacht aan heeft besteed.

Het tweede punt dat ik wil benadrukken is dat vandaag en in de komende dagen nog meer evenementen voor de Opening van het Jaar zullen plaatsvinden in de verschillende regio's van Italië en in de landen waar we aanwezig zijn. Enkele verantwoordelijken

¹ Joh. 17, 11,17-23 (Willibrordvertaling 1975).

zullen de tekst die Davide vandaag zal presenteren hernemen en mensen uit hun respectievelijke gemeenschappen vragen voor een moment van getuigenis.

Prosperi

Ik zou hieraan willen toevoegen dat deze keuze een manier is om de verantwoordelijkheid van degenen die mij helpen bij de leiding van de beweging te waarden en om een concrete *geste* van gemeenschap tussen alle deelnemende mensen in verschillende plaatsen te bevorderen. Het is ook een manier om de zorg en passie uit te drukken die ik persoonlijk koester voor ieder van jullie, waarvan ik me steeds duidelijker bewust begin te worden door de taak die mij is toevertrouwd in deze fase van onze geschiedenis. Het vaderschap waarover don Giussani altijd heeft gesproken, kan in verschillende gradaties worden beleefd en uitgeoefend, zoals aan ieder van ons wordt gevraagd. Ik herinner me de woorden waarmee hij de assemblee aan het einde van de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit in 1999 afsloot: “Daarom heb ik hier willen komen en heb ik jullie willen begroeten. Opdat jullie de ervaring mogen beleven van een vader, dat wens ik toe aan alle leiders, aan alle verantwoordelijken van jullie gemeenschappen, maar ook aan ieder van jullie, want iedereen moet vader zijn voor de vrienden die hij om zich heen heeft, moet moeder zijn voor de mensen die hij om zich heen heeft; zonder zich superieur te gaan voelen, maar met een ware caritas. Niemand kan namelijk zo veel geluk hebben en zo gelukkig zijn als een man en een vrouw die voelen dat de Heer hen vaders en moeders heeft gemaakt. Vaders en moeders van iedereen die ze ontmoeten.”²

Voordat we ons verdiepen in de inhoud van de les, zingen we samen twee liederen.

Se tu sapessi [Als jij eens wist] (A. Anastasio)
The Things that I See (R. Veras-R. Maniscalco)

“Beste vrienden, neem de kostbare gave van jullie charisma ter harte en de Fraterniteit die er zorg voor draagt, want het kan nog veel meer levens la-

ten opbloeien [...]. De reikwijdte van jullie charisma moet nog grotendeels worden ontdekt, er is nog veel te ontdekken.”³ Dit is de hartstochtelijke uitnodiging die we minder dan een jaar geleden van de Heilige Vader hebben ontvangen. Het is ook om deze reden dat we hebben besloten om het parcours van de School van de gemeenschap vanaf het begin te hernemen, te beginnen bij *Het religieuze zintuig*. En vanuit het parcours dat we volgden, beseften we dat we de inhoud en betekenis van enkele fundamentele woorden, die om zo te zeggen tot de pijlers van het educatieve voorstel van ons charisma behoren, als vanzelfsprekend hadden beschouwd. Bijvoorbeeld, het thema van de onfeilbaarheid van het hart en de overeenstemming met de oorspronkelijke evidenties en behoeften die er onderdeel van uitmaken, maar vooral, terugkerend naar de oorsprong, de kwestie van de ervaring.

Aan de andere kant hebben we de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit gewijd aan het thema van het geloof. Wat is de relatie tussen de ervaring, zoals Giussani die begrijpt, en het christelijk geloof? In het werk van de komende maanden willen we elkaar helpen om deze vraag te beantwoorden. Daarom hebben we gezegd: we moeten serieus en nederig de vergelijking weer oppakken met wat don Giussani ons onderwees – zonder de pretentie te hebben dat we alles al begrepen hebben voordat we aan het werk gaan. Dit betekent niet dat we ons op moerassig terrein gaan begeven waar de stappen die al zijn gezet, worden uitgewist. Het betekent eerder teruggaan naar de bron van de ervaring die we al beleven, om de waarde en betekenis ervan steeds dieper te begrijpen, terwijl we ons laten provoceren door steeds nieuwe omstandigheden en, waarom ook niet, door de moeilijkheden die we op onze weg tegenkomen.

Het charisma dat aan ons wordt toevertrouwd, is een vorm van onderricht; en tegelijkertijd is het een nieuwheid van leven die een dergelijk onderricht uitdrukt en tot leven brengt: het is de hernieuwing van de ervaring van het christelijk geloof, in tijd en ruimte, een fascinerend en overtuigend accent, dat relevant is voor het heden, waardoor het feit van Christus ons leven beroert en aan onze deur klopt.

² L. Giussani, *Dare la vita per l'opera di un Altro [Het leven geven voor het werk van een ander]*, Bur, Milaan 2021, p. 192.

³ Francesco, “Arda nei vostri cuori questa santa inquietudine profetica e missionaria” [Laat in jullie harten deze heilige, profetische en missionaire onrust branden], bijlage bij *Tracce*, n. 10/2022, pp. 14-15.

Nu wil ik me graag concentreren op een van deze factoren – de ervaring – waarvan ik denk dat het belangrijk is er licht op te schijnen, juist om het werk van de komende maanden vruchtbaarder en nuttiger te maken.

1. DE CENTRALITEIT VAN DE ERVARING EN HAAR RELATIE MET HET GELOOF

Het begrip ervaring

Allereerst moeten we het begrip ervaring breder zien dan hoe het doorgaans begrepen wordt, om de centrale rol ervan volledig te vatten in het opvoedkundig voorstel van Giussani, dat helemaal in continuïteit is met de traditie van de Kerk. Het is niet voor niets dat hij in *Het risico van de opvoeding* een fundamentele rol toekent aan de verbinding met de traditie, die onmisbaar is voor opvoeding, en zonder welke we onvermijdelijk – in zijn woorden – “overgeleverd [zijn] aan de meest ongecontroleerde krachten van het instinct [van onze reacties] en van de macht” van dat moment.⁴

Het feit dat de ervaring als fundamenteel wordt gezien, is vanaf het begin duidelijk (we hebben het dan over de tweede helft van de jaren vijftig). Het is bekend hoe Giussani de nadruk legde op het christendom als ervaring, als ontmoeting, als Feit,⁵ en ook op de ervaring als de plaats waar het christelijke voorstel wordt geverifieerd.⁶ In latere jaren wordt de ervaring duidelijk benadrukt als het noodzakelijke uitgangspunt voor alle authentieke kennis (“de mens kan alleen beginnen vanuit de ervaring, die de plaats is waar de werkelijkheid naar boven komt”, “zich laat kennen”).

Over het onderwerp ervaring uit kardinaal Montini in een brief aan Giussani uit 1963 enkele bedenkingen: “Ik doel vooral op de christelijke ervaring als bron van de christelijke waarheid; als pedagogische

methode is ze misschien wel toelaatbaar als een leraar deze [methode] begeleidt en vervolgens de objectieve bandbreedte van waarheden en waarden in de gedachten van jonge mensen op orde weet te brengen, maar dat primaat van de ervaring, getheoretiseerd als absoluut, is niet toelaatbaar; en onervaren volgers van deze methode kunnen er uitdrukkingen aan geven die niet volgens de leer zijn.”⁸ Montini uit zijn zorg door posities te citeren die door sommigen aan Giussani worden toegeschreven, hoewel ze niet van hem zijn.

Enkele maanden nadat hij deze brief heeft ontvangen, reageert Giussani op Montini’s bezorgdheid met een boekje getiteld *De ervaring [L’esperienza]*, dat het *imprimatur* krijgt van monseigneur Carlo Figini, de censor van het Ambrosiaanse aartsbisdom. Het is een kort maar enorm inhoudsvol werk. In 1964 wordt een deel ervan opnieuw uitgegeven in *Aantekeningen over de christelijke methode [Appunti di metodo cristiano]*, namelijk dat deel dat betrekking heeft op de christelijke ervaring, terwijl in *Het risico van de opvoeding* (1977) de tekst in zijn geheel wordt heruitgegeven onder de titel *Structuur van de ervaring*. Giussani stelt er zijn begrip van ervaring in voor en formuleert tegelijkertijd een tweeledige kritiek: hij zegt nee tegen de reductie van ervaring tot een proberen zonder oordeel, en hij zegt nee tegen de intimistische, introspectieve, subjectivistische reductie van de ervaring; dat wil zeggen dus tegen de protestantse en modernistische reductie.

Wat de ene kant van zijn kritiekpunt betreft, stelt Giussani vast: “[Daarom] wordt ervaring niet zozeer gekenmerkt door doen, door relaties leggen met de werkelijkheid als werktuiglijk feit (een misverstand, gelegen in de gebruikelijke uitdrukking ‘ervaringen opdoen’, waar ‘ervaring’ synoniem wordt van ‘uitproberen’). Wat ervaring kenmerkt is iets *begrijpen*, er de *betekenis* van ontdekken. Ervaring impliceert dus intelligentie van de betekenis van de dingen. En de be-

⁴ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, Betsaida, 's-Hertogenbosch 2017, pp. 145-146.

⁵ Vgl. L. Giussani, “Come educare al senso della Chiesa” [Hoe op te voeden tot de betekenis van de Kerk] (1960), in Id., *Porta la speranza. Primi scritti [Draag de Hoop. Eerste geschriften]*, Marietti 1820, Genova 1997, pp. 7-8.

⁶ Zie behalve de teksten verzameld in L. Giussani, *Porta la speranza [ze voetnoot 6]*, bij voorbeeld: L. Giussani, *Il cammino al vero è una esperienza [De weg naar het ware is een ervaring]*, Rizzoli, Milaan 2006, dat teksten bevat uit 1959, 1960 en 1964; Id., *Il Movimento di Comunione e Liberazione [De Beweging van Gemeenschap en Bevrijding] (1954-1986). Conversazioni con Robi Ronza* (1987), Bur, Milaan 2014.

⁷ L. Giussani, *L'autocoscienza del cosmo [Het zelfbewustzijn van de cosmos]*, Bur, Milaan 2000, pp. 274, 287.

⁸ G.B. Montini geciteerd in A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, Bur, Milaan 2014, p. 299. Vertaald als: *The Life of Luigi Giussani*, McGill-Queen's University Press 2018.

tekenis van iets ontdek je in zijn band met al het overige; daarom betekent ervaring: ontdekken waartoe een bepaald ding ten behoeve van de wereld dient.”⁹

Don Giussani ontwikkelt een notie van ervaring waarbij het oordeel niet buiten de ervaring valt (alsof je zegt: eerst is er de ervaring en ‘dan’ het oordeel), maar waar het oordeel door de ervaring omvat wordt, waar de ervaring het oordeel impliceert, erdoor gekarakteriseerd wordt. Het oordeel maakt integraal deel uit van de ervaring. In *Het religieuze zintuig* schrijft hij: “Zeker: de ervaring valt samen met het feit dat men iets ‘beleeft’, maar ze valt vooral samen met het oordeel dat men uitbrengt over wat men beleeft.”¹⁰ In een andere context zegt hij ook dat de ervaring een “beoordeeld beleven” is.¹¹ Tot zover hebben we het gehad over de ervaring in het algemeen.

De christelijke ervaring

De tweede kant van de kritiek (Giussani’s nee tegen de subjectivistische reductie van de ervaring) wordt uitgewerkt in het tweede deel van het boekje uit 1963, waarin Giussani het thema van de *christelijke* ervaring bespreekt. De passages gewijd aan het onderwerp zijn zo essentieel, en zo helder en beknopt geformuleerd dat het de moeite waard is om ze in hun geheel te citeren.

“De christelijke en kerkelijke ervaring doet zich voor als een éne vitale handeling die het resultaat is van drie factoren:

a) De *ontmoeting* met een objectief feit dat in zijn oorsprong onafhankelijk is van de persoon die de ervaring opdoet; een feit waarvan de existentiële werkelijkheid gevormd wordt door een tastbare gemeenschap, zoals elke volledig menselijke werkelijkheid; een gemeenschap waarvan de menselijke stem van haar autoriteit, in haar oordelen en richtlijnen, criterium en vorm is. Er bestaat geen versie van de christelijke ervaring, hoe innerlijk ook, die niet minstens in laatste instantie deze ontmoeting met de gemeenschap en deze referentie aan haar autoriteit impliceert.

b) Het vermogen de juiste betekenis van die ontmoeting waar te nemen. De waarde van het feit waar-

op men gestoten is, gaat de doordringingskracht van het menselijke bewustzijn te boven. Het vereist een gebaar van God om adequaat begrepen te worden. Hetzelfde gebaar waarmee God zich in de christelijke gebeurtenis aan de mens present maakt, versterkt tevens het kenvermogen van het bewustzijn, past de scherpte van de menselijke blik aan aan de uitzonderlijke werkelijkheid die hem uitdaagt. Men noemt dit de *genade van het geloof*.

c) *Besef van de overeenkomst* van de betekenis van het Feit waarop men gestoten is met de betekenis van het eigen bestaan; van de christelijke en kerkelijke werkelijkheid met de eigen persoon; van de Ontmoeting met de eigen bestemming. Alleen het besef van deze overeenkomst verwezenlijkt die persoonlijke groei die wezenlijk is voor het verschijnsel van de ervaring.”¹²

Deze drievoudige factor die hier wordt aangewezen, laat ons zien hoe Giussani de christelijke ervaring ziet, op een manier die haar onttrekt aan de eerdergenoemde reducties.

Samenvattend, zonder een van deze factoren – de ontmoeting met een objectief feit (gemeenschap en autoriteit), de perceptie van de betekenis van het feit (genade van het geloof), het bewustzijn het feit dat dit Feit, de christelijke en kerkelijke werkelijkheid, beantwoordt aan de eigen persoon (dus de verificatie) – kunnen we niet spreken van “christelijke ervaring”, omdat de integriteit en authenticiteit ervan in het gedrang zouden komen.

2. DE RELATIE TUSSEN ERVARING EN GELOOF

De dynamiek van het geloof

In *Kan men zo leven?* [*Si può vivere così?*], en vervolgens in *Kan men (werkelijk?!) zo leven?* [*Si può (veramente?!) vivere così?*], waarin Giussani jongeren aanspreekt die begonnen zijn aan een traject van totale toewijding aan Christus in maagdelijkheid, stelt hij een beschrijving voor van de dynamiek van het christelijk geloof, “van hoe het geloof wordt geacti-

⁹ L. Giussani, *Het risico van de opvoeding*, Stichting Levende Mens, Leiden 2010, pp. 68-69.

¹⁰ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, Betsaida, 's-Hertogenbosch 2017, p. 23.

¹¹ L. Giussani, *L'attrattiva Gesù* [De aantrekkingskracht Jezus], Bur, Milaan 1999, p. 316.

¹² L. Giussani, *Het risico van de opvoeding*, Stichting Levende Mens, Leiden 2010, pp. 72-73.

veerd”, “wordt geboren en menselijkerwijs, redelijkerwijs aangetoond wordt”.¹³

Om ons hierin in te leiden, formuleert hij een uitgebreid uitgangspunt over geloof als een methode van kennis van de rede. De rede heeft namelijk een methode om “dingen te kennen die ze niet rechtstreeks ziet en niet rechtstreeks kan zien”: ze “kan ze kennen via het getuigenis van anderen”. Dit wordt “indirecte kennis door bemiddeling”¹⁴ of kennis door geloof genoemd en is niet minder zeker dan rechtstreeks verworven kennis, op voorwaarde dat men, via de methode van morele zekerheid, een oordeel over de betrouwbaarheid van de getuige heeft bereikt: “Als [men] de zekerheid bereikt dat iemand weet wat hij zegt en hem niet wil bedriegen, dan moet hij logischerwijs vertrouwen, want als hij niet vertrouwt gaat hij tegen zichzelf in.”¹⁵ Ik kan dus nooit in Amerika zijn geweest en toch rationeel, met zekerheid, door de getuigenis van anderen, verklaren dat het bestaat. Cultuur, geschiedenis en menselijk samenleven zijn gebaseerd op dit soort kennis.

Dit gezegd hebbende, richt Giussani zich tot zijn gesprekspartners en merkt op: “Christus is het totale object van ons geloof. Hoe leren we Christus op zo’n manier kennen dat we het hele offer van ons leven op Hem kunnen laten berusten?” Het is duidelijk dat van de methoden die “door de rede worden gebruikt, de methode die hier zal worden toegepast het geloof is. We kennen Christus niet rechtstreeks, noch door bewijs, noch door analyse van ervaring.”¹⁶ We kennen Hem juist door geloof.

Laten we dan ingaan op de dynamiek van het christelijk geloof.

a) Om die te beschrijven gaat Giussani terug naar de oorsprong, naar hoe het probleem in de geschiedenis is ontstaan, dus naar die bladzijde van het Evangelie van Johannes¹⁷ waarin de *ontmoeting* van Andreas en Johannes met Jezus van Nazareth wordt verteld. Dit is de eerste factor op de weg van het

christelijk geloof. “Het eerste kenmerk van het christelijk geloof is dat het uitgaat van een feit, een feit dat de vorm heeft van een ontmoeting”.¹⁸ En dit geldt, net als elke andere stap op de weg waar we op wijzen, op een identieke manier voor ons vandaag.

b) De tweede factor is de *uitzonderlijke aard van de feit*. De man die voor hen stond was “*een uitzonderlijke Aanwezigheid*”. Hoe zouden ze anders, na een paar uur, de woorden die hij over zichzelf had gezegd zich eigen kunnen maken en ze aan anderen hebben herhaald? “We hebben de Messias gevonden”. Welnu, ‘uitzonderlijk’ betekent voor Giussani dat het overeenkomt met de oorspronkelijke behoeften van het menselijk hart. “Een mens uitzonderlijk vinden betekent een mens vinden die een overeenstemming verwezenlijkt met wat je verlangt, met de behoefte aan rechtvaardigheid, waarheid, geluk, liefde... wat een iets natuurlijks zou moeten zijn, maar nooit gebeurt, het is onmogelijk, het is onvoorstelbaar.” In deze zin, benadrukt Giussani, “is uitzonderlijk gelijk aan goddelijk: goddelijk, omdat het antwoord op het hart God is. Iets echt uitzonderlijks is iets goddelijks: er zit iets goddelijks in”.¹⁹

c) De derde factor is verwondering: “Het feit van waaruit het geloof in Christus vertrekt, de ontmoeting van waaruit het geloof van Johannes en Andreas vertrekt [...] wekte bij hen grote verwondering op”. In die twee en in de anderen die de eerste kleine groep vormden die Jezus vergezeld naar de plaatsen waar hij heenging, en vervolgens in alle mensen die hem ontmoetten, ontstond een onbedwingbare verwondering: ze hadden een onvergelijkbare mens voor zich, om wat hij zei (“Niemand heeft ooit gesproken zoals deze man”), om wat hij deed (wonderen, zijn macht over de werkelijkheid, zijn goedheid, zijn onthullende blik over het menselijke...). “Maar verbazing is altijd een vraag, in ieder geval een verborgen vraag”.²⁰ Die op een gegeven moment explodeert.

¹³ L. Giussani, *Si può vivere così?* [Kan men zo leven?], Bur, Milaan 2009, p. 71. Vertaald als: *Is it possible to live this way?* McGill-Queen’s University Press 2008. Giussani herneemt hier de inhoud van een eerdere tekst van hem: *Aan de oorsprong van de christelijke claim* (Betsaida, ’s-Hertogenbosch 2018), in het bijzonder de hoofdstukken 3 tot en met 7.

¹⁴ L. Giussani, *Si può vivere così?* [zie voetnoot 13], p. 26.

¹⁵ *Ibidem*, p. 41.

¹⁶ *Ibidem*, p. 42.

¹⁷ Joh 1,35-51.

¹⁸ L. Giussani, *Si può vivere così?* [zie voetnoot 13], pp. 45-46.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 46, 48-49.

²⁰ *Ibidem*, p. 49.

d) Ten vierde: de paradoxale vraag die opkomt: “Wie is deze man?” Die is paradoxaal omdat ze van Jezus “alles wisten, ze wisten goed wie hij was, maar zijn manier van doen, zijn gedrag, was zo uitzonderlijk” dat, in de eerste plaats, degenen “die zijn vrienden waren, niet anders konden dan zeggen: “Maar waar komt deze man vandaan?” Giussani merkt op: “Geloof begint precies met deze vraag: ‘Wie is deze man?’”²¹

e) Ten vijfde: *zijn antwoord*.²² Wat zojuist in herinnering is gebracht is een onverbiddelijke vraag, die we echter niet weten te beantwoorden: wie Hij werkelijk is kunnen we niet uit onszelf zeggen, zijn identiteit (zijn goddelijkheid) ontsnapt aan het bereik van de rede. De Evangelieën doen verslag van een gebeurtenis die plaatsvond in de buurt van Caesarea Filippi. Jezus was daar met een kleine groep van zijn mensen. Gegrepen door een plotselinge gedachte vraagt hij: “Wie zeggen de mensen dat ik ben?”²³ Na de antwoorden, die we kennen, stelt hij hen de vraag: “Maar jullie, wie zeggen jullie dat ik ben?”. En Petrus, in een opwelling: “Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God”²⁴

Giussani merkt meerdere keren op: hij herhaalt “waarschijnlijk, herhalend wat hij Jezus zelf ooit heeft horen zeggen (al begreep hij er de volle betekenis niet van)”.²⁵ En hij wordt geprezen: “Zalig zijt gij, Simon, zoon van Jona, want niet vlees en bloed hebben u dit geopenbaard, maar mijn Vader die in de hemel is”.²⁶ Het is inderdaad een antwoord dat het vermogen van de menselijke rede te boven gaat: “De rede kan de goddelijkheid van Christus niet bewijzen, omdat goddelijkheid die persoonlijk aanwezig

is in een menselijke werkelijkheid niet het eigenlijke object van de rede is. De rede kan wel vaststellen dat ze te maken heeft met iets uitzonderlijks, maar ze kan niet vaststellen wie Jezus Christus is, voor zover hij goddelijk is en zichzelf meedeelt aan de mens”. Daarom kan Petrus alleen maar zeggen: “Wij weten dat U God bent omdat U dat gezegd hebt”.²⁷ Het antwoord op de vraag wie Hij is, is van Hem, van Jezus. Petrus “geloof” wat Jezus over Zichzelf zegt. Hoe kon hij Hem geloven? Voor Petrus en de anderen was, dag na dag, vanaf de eerste ontmoeting, door Hem te volgen, door bij Hem te zijn, één ding duidelijker geworden dan al het andere: “Dat ze Hem moesten vertrouwen: ‘Als ik deze man niet vertrouw, kan ik mijn eigen ogen ook niet geloven’”.²⁸

f) Zesde punt: onze verantwoordelijkheid tegenover het feit (“de moed om ja te zeggen”²⁹). “Geconfronteerd met de vraag “Wie is Hij?” en geconfronteerd met het antwoord dat Petrus geeft, kan men ja of nee zeggen: zich houden aan wat Petrus zegt of weggaan zoals alle anderen zijn weggegaan”.³⁰ Petrus’ antwoord is het antwoord van geloof: “Het geloof bevestigt iets omdat Hij het gezegd heeft. Punt uit”. En het is “redelijk dat men iets aanvaardt omdat Hij het gezegd heeft, in zoverre dat een uitzonderlijk gedrag een uitzonderlijke *performance* historisch te vatten en te bevestigen is, iet dat nergens anders te vinden is”.³¹ Inderdaad, benadrukt Giussani, “het enige rationele is het jawoord. Waarom?” Omdat Christus “meer overeenstemt met de aard van ons hart dan welk beeld dan ook, hij stemt overeen met de dorst naar geluk die we hebben en die de reden vormt om te leven”.³² Terwijl “het nee altijd voortkomt uit een

²¹ *Ibidem*, pp. 52-53.

²² Terugkerend in *Si può (veramente!?) vivere così?* [*Kan men (echt!?) zo leven?*] naar de weg van het geloof die hij ontwikkelde in de vijf punten van *Si può vivere così?* [*Kan men zo leven?*], stelt Giussani een andere onderverdeling voor, in zes punten, die ik hier overneem. In feite zegt hij: “Ik zou zes punten willen maken: het vierde is onze vraag “Wie is dit?”; het vijfde is zijn antwoord, omdat wij niet bewijzen dat hij God is (we komen tot aan die vraag, een onverbiddelijke, onvermijdelijke vraag; er is geen filosoof, geen wiskundige, er is niets dat hem kan beantwoorden; maar als ik die vraag niet stel, moet ik ontkennen wat evident voor mij is geweest tot aan het einde toe: ik moet tegen de evidentie ingaan); dan is het zesde punt de moed om ja te zeggen: ons aandeel als moed”) L. Giussani, *Si può (veramente!?) vivere così?* [*Kan men (werkelijk!?) zo leven?*], Bur, Milaan 2020, p. 140).

²³ Mc 8,27.

²⁴ Mt 16,15-16.

²⁵ L. Giussani, *Aan de oorsprong van de christelijke claim*, Betsaida, 's-Hertogenbosch 2018, p. 108.

²⁶ Mt 16,17.

²⁷ L. Giussani, *Si può (veramente!?) vivere così?* [zie voetnoot 22], pp. 94-95, 93.

²⁸ *Ibidem*, p. 118.

²⁹ *Ibidem*, p. 140.

³⁰ L. Giussani, *Si può vivere così?* [zie voetnoot 13], p. 55.

³¹ L. Giussani, *Si può (veramente!?) vivere così?* [zie voetnoot 22], p. 94.

³² *Ibidem*, p. 143.

vooordeel, uit het feit dat Jezus aanstootgevend wordt, een belemmering voor wat je zou willen”³³

Tweeduizend jaar later bevinden we ons in precies dezelfde situatie. Zoals Petrus en de anderen te maken hadden met de mens Jezus van Nazareth, met zijn uitzonderlijkheid, zo hebben wij te maken met de menselijke werkelijkheid van zijn getuigen, met de Kerk, waardoor Christus een gebeurtenis wordt in het heden. Wanneer we een bepaalde persoon, een bepaalde gemeenschap, een bepaalde manier van leven tegenkomen, ontstaat er ook in ons een verwondering, door de ervaren overeenstemming met de oorspronkelijke behoeften van het hart, die een vraag wordt: “Hoe kunnen ze zo zijn?”. En dankzij het vertrouwen in de getuigen, gegroeid op een weg van samenleven die heel onze rede en vrijheid betreft, rijpt er een openheid om te erkennen, om het antwoord van Petrus te aan te hangen, overgebracht door de realiteit zelf van de Kerk, van het christelijk gezelschap dat we ontmoeten.

Hoe wordt Petrus’ herkenning dan de mijne? Net als toen kan de goddelijke inhoud van het menselijke fenomeen dat men ontmoet niet gekend worden door de rede, omdat het object van het geloof (het goddelijke aanwezig in het menselijke) wezenlijk buiten het normale en eigenlijke object van de rede ligt: “De erkenning van Christus’ aanwezigheid gebeurt omdat Christus het individu ‘overwint’. Om in de mens en in de wereld het geloof te laten gebeuren, moet er dus eerst iets gebeuren wat genade is, pure genade: de gebeurtenis van Christus, van de ontmoeting met Christus, waarin een uitzonderlijkheid ervaren wordt die niet uit zichzelf kan gebeuren”³⁴

Het geloof, zegt Giussani in *Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld*, “maakt deel uit van de christelijke gebeurtenis omdat het deel uitmaakt van de genade die de gebeurtenis vertegenwoordigt, van wat deze is. [...] Zoals Christus zich aan mij geeft in een aanwezige gebeurtenis, zo maakt hij in mij het vermogen levend om hem in zijn uitzonderlijkheid te vatten en te erkennen”. Maar omgekeerd wordt onze vrijheid opgeroepen om te vragen en te aanvaarden om Hem te erkennen. Ook wij staan op het spel. “De vrijheid van de mens balt zich samen in de

vraag. ‘Aanvaardend dat alles genade is, vraag ik Jou om de genade’: aldus wordt totaal recht gedaan zowel aan het feit dat alles genade is als aan het feit dat Christus’ genade wat haar werkzaamheid betreft ook afhangt van mijn vrijheid afhangt.”³⁵

Niemand van ons kan daarom tot zekerheid komen over Christus, over de goddelijkheid van Christus, over zijn identiteit als de Zoon van God, alleen – en ik benadruk alleen – op grond van iets dat hem *nu* overkomt, door de directe ervaring die hij ervan heeft, zelfs al zou het om het meest buitengewone wonder gaan.

Laten we, om samen te vatten wat we al hebben gezegd, denken aan de episode van de blindgeboren man (zoals die verschijnt in de afbeelding die we voor deze Opening van het jaar hebben gekozen) die wordt verteld in het Evangelie van Johannes. De ervaring van de blindgeboren man, wanneer Jezus zijn ogen met modder insmeert, is de genezing van zijn ogen. Maar of Jezus de Zoon van God is, dat is een oordeel dat zelfs de blindgeboren man niet kon vellen op basis van zijn *directe ervaring*. “Voor de tweede maal riepen zij nu de man die blind was geweest bij zich en zeiden hem: ‘Geef eer aan God. Wij weten dat die man een zondaar is.’ Hij echter antwoordde: ‘Of Hij een zondaar is, weet ik niet. Eén ding weet ik wel: dat ik [vroeger] was ik blind en nu zie.’” Hier doet directe ervaring hem dit zeggen. En dan, als antwoord op de bezwaren van de Farizeeën, stelt het hem in staat om toe te voegen: “Dit is toch wel wonderlijk, dat gij niet weet vanwaar Hij is; en Hij heeft mij nog wel mijn ogen geopend. Wij weten dat God niet naar zondaars luistert, maar als iemand godvrezend is en zijn wil doet, dan luistert Hij naar hem. Nooit in der eeuwigheid heeft men gehoord, dat iemand de ogen van een blindgeborene heeft geopend. Als deze man niet van God kwam, had Hij zoiets nooit kunnen doen”³⁶. Dit oordeel, een gevolg van de vorige observatie, is ook onderdeel van de ervaring zelf. Maar daar eindigt de reis niet. ‘Zij voegden hem toe: “In zonden ben je geboren, zo groot als je bent, en jij wilt ons de les lezen?’ Toen wierpen ze hem buiten. Jezus vernam dat men hem buiten geworpen had en toen Hij hem aantrof, zei Hij: ‘Geloof ge in

³³ L. Giussani, *Si può vivere così?* [zie voetnoot 13], p. 57.

³⁴ L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld*, Betsaida, 's-Hertogenbosch 2019, p. 43.

³⁵ *Ibidem*, pp. 44, 46.

de Mensenzoon?”. Dit – let op – is de sleutelpassage: tot op dit punt begrijpt de jongeman de uitzonderlijkheid van het feit dat hem is overkomen en van de persoon die voor hem staat, maar hij kan nog niet de juiste naam geven aan de auteur van het feit, aan Degene die voor hem staat (‘De Mensenzoon’). “Hij antwoordde: ‘Wie is dat, Heer? Dan zal ik in Hem geloven.’ Jezus zei hem: ‘Gij ziet Hem, het is Degene, die met u spreekt.’ Toen zei hij: ‘Ik geloof, Heer.’ En hij wierp zich voor Hem neer.”³⁶ Hier is het geloof, mogelijk gemaakt door Christus’ eigen initiatief daar ten overstaan van hem, waar de blindgeboren man zich bij aansluit. Zonder deze laatste stap van erkenning is het nog steeds geen geloof, tenminste volgens de eigenheid van ons charisma. Giussani herhaalde het tot vervelens toe: het geloof is het herkennen van een Aanwezigheid, de aanwezigheid van Christus.

“En zijn leerlingen geloofden in Hem”

Ook wij moeten dezelfde weg afleggen als de eersten die Hem ontmoetten en die we in herinnering hebben gebracht. Zoals we geleerd hebben, gebruikt de werking van de Geest volgens de katholieke visie de bemiddeling van concrete getuigen, de bemiddeling van de Kerk, van hen die Christus vóór mij gegrepen heeft. Ik ontmoet Christus door het vlees van zijn getuigen te ontmoeten, door hen een overeenstemming met mijn oorspronkelijke behoeften te ervaren die anders onmogelijk zou zijn, door redelijkerwijs een vertrouwen in hen te laten rijpen, en dus een openheid voor de verkondiging die zij mij overbrengen, en vervolgens de relevantie ervan voor mijn leven persoonlijk te verifiëren. Laten we denken aan de verbazing die de jonge seminarist Luigi Giussani gegrepen heeft toen hij luisterde naar het commentaar van don Gaetano Corti op de proloog van de heilige Johannes, een verbazing die voor altijd de manier heeft veranderd waarop hij elk moment zag en voelde. Hij zei (deze zin staat ook in *Leven van don Giussani* [*Vita di don Giussani*]): “Vanaf dat moment was het moment niet langer een banaliteit voor mij”.³⁷ Het was een gebeurtenis van genade “het ontsteken van het licht” in het hart en de intelligen-

tie van de jonge Giussani, maar het kwam door de woorden van iemand die tot hem sprak, in dit geval don Corti.

Zoals voor Johannes en Andreas niet het geloof in het woord van Jezus het eerste kwam, maar veeleer de fascinatie van zijn persoon (“ze keken hoe Hij sprak”,³⁸ zei don Giussani), en voor de blindgeboren man de verwondering over het wonder dat hem was geschied, zo komt voor ons normaal gesproken eerst de verwondering van een ontmoeting, de fascinatie van een menselijke aanwezigheid die op een uitzonderlijke manier overeenstemt met het hart. Maar vanuit deze fascinatie begint, zoals we gezien hebben, een weg die naar geloof leidt, anders blijft de ervaring die we van Christus kunnen hebben, de ontmoeting met het gezicht dat Hij concreet voor ons aanneemt, onvolgroeid, arm, onrijp. Hoevelen waren er niet gefascineerd door Jezus, maar stelden zich niet open om te erkennen wie Hij werkelijk was en wat het nieuwe leven, het ware leven was dat Hij kwam brengen! En ze gingen er dan ook vandoor.

Daarin is de overeenstemming die de discipelen ervaren in hun ontmoeting met de mens Jezus, zoals wij die ervaren met christelijk gezelschap (in feite is het dezelfde soort ervaring) beslissend, in die zin dat die verwondering doet ontstaan en herleven en een vraag oproept (“Wie is Hij?”), maar het is nog niet *de geloofservaring in de volle betekenis van het woord*. Om *werkelijk* te weten wie deze mens was, moesten de apostelen de weg afleggen maken die we hebben genoemd, die noodzakelijkerwijs en voortdurend door de beslissing moest gaan om Hem vertrouwen te schenken of niet. En hetzelfde geldt voor ons.

We herinneren ons allemaal de woorden die voortdurend herhaald worden in de Evangelies, zoals Giussani onderstreept in *Aan de oorsprong van de christelijke claim*: “En zijn discipelen geloofden in hem”. Het is een zin die meerdere keren terugkomt, op verschillende momenten. Je vraagt je dus af: maar hadden ze dan niet al geloofd? Ja, maar het geloof is een weg die zich in de loop van de tijd ontvouwt, in een samenleven, het is een “weg van ‘kennis’”³⁹ die veel bevestiging en veel ondersteuning nodig heeft,

³⁶ Joh 9,24-25, 30, 34, 38; ons cursief.

³⁷ A. Savorana, *Vita di don Giussani* [zie voetnoot 8], p. 47.

³⁸ L. Giussani, *Si può vivere così?* [zie voetnoot 13], p. 322.

³⁹ L. Giussani, *Aan de oorsprong van de christelijke claim*, Betsaida, 's-Hertogenbosch 2018, p. 78.

en die steeds dieper voert, ons binnenleidt in een steeds rijkere ervaring van het ware, het mooie, het goede. Eigenlijk leidt het volgen van Christus mij tegelijkertijd naar een steeds beter begrip van waar mijn hart werkelijk naar hongert en dorst. Sterker nog: door Christus te volgen, besef ik beetje bij beetje dat de relatie met zijn Aanwezigheid mijn hart verwijdt en mijn verstand verruimt, niet alleen omdat het verduidelijkt wat de vervulling van mijn dorst is, maar ook omdat het daardoor steeds meer mijn begrip van de dorst zelf zuivert. Laten we het zo zeggen: het voedt me op.

Daarom benadrukt Giussani de dringende noodzaak van een opvoeding, anders zouden we, bijna zonder het te beseffen, gevangen zitten in een beperkt bewustzijn van onze structurele evidenties en behoeften, en vervallen in een subjectivistisch gebruik van het hart (waarbij wat we voelen het beoordelingscriterium wordt), met alle gevolgen die we kennen: “Alle mensen,” zegt Giussani, “hebben hetzelfde hart – de constitutieve behoeften van het hart zijn bij iedereen hetzelfde – maar als iemand geen opvoeding heeft genoten...! Weten jullie in de natuurkunde wat ‘Quincke resonatoren’ zijn? Als je op een stemvork slaat of op een pan, deze laat trillen en voor deze zeven of acht buizen plaatst, resoneert de buis die overeenkomt met de golflengte van het geluid. Op vergelijkbare wijze zou je dan, als deze behoeften van het hart niet zijn ontwikkeld, opgevoed, wel eens kunnen zeggen: “Maar dat hoor ik niet!”, net zoals zoveel mensen het niet horen.”⁴⁰

3. DE ERVARING VAN HET GELOOF

Een nieuwe diepgang

Het geloof brengt ons in de loop der tijd naar een dieper niveau van ervaring, dat wil zeggen een begrip van en een smaak voor de dingen, dieper dan wat menselijke capaciteiten, gevoelens of een natuurlijke religieuze drang alleen mogelijk maken. Dit is het *punt waar we nu naar moeten kijken*, waar we in moeten binnengaan, anders zal de christelijke ervaring worden uitgehold of minder worden.

Ik denk aan de vele vrienden die ons getuigen van een ondenkbare manier, puur menselijk gezien, om met pijn en dood om te gaan. Zij zijn geen fanatici of mensen die de realiteit negeren. Nee, de ervaring die ze hebben, zelfs van echte vreugde te midden van het lijden, wordt mogelijk gemaakt door het geloof, niet door hun eigen kracht; alleen het geloof kan openbaren wat ze ervaren *in hun eigen lijdende lichaam* of in dat van hun dierbaren – namelijk de deelname aan het lijden van Christus. Ze hebben een echte ervaring, die echter ontoegankelijk zou zijn zonder de genade van het geloof. Het geloof wordt dus aan de ene kant ondersteund door de overeenstemming [met mijn hart] die we hebben ervaren in de ontmoeting – zoals eerder gezegd – maar aan de andere kant is het de deur die leidt naar *een ervaring van een nieuwe vorm van overeenstemming* [met mijn hart], die zelfs dingen kan omvatten die je nooit zou kiezen.

Don Giussani legt dit goed uit in *Op zoek naar het menselijk gezicht* [*Alla ricerca del volto umano*]: “Paulus zegt ons: ‘Keurt alles, behoud het goede’ (1 Tess 5, 21). Wat het goede beoordeelt, wat oordeelt, kan niet langer de raadselachtige en verwarde diepgang van onze elementaire ervaring zijn, met het rijke maar nog steeds ongestructureerde en moeilijk te ontcijferen patroon van zijn behoeften, belangen en oorspronkelijke eisen, een raadselachtigheid die de mens altijd onrustig maakt. Wat daarentegen doet oordelen, wat het goede naar voren doet komen [N.v.d.V: lett. “wat deze waarde doet trillen”], is het kijken naar Christus, het definitieve oordeel over onze menselijkheid van de God die ons heeft geschapen.”⁴¹

Het is zoals wanneer je een offer omarmt of een kwetsende daad vergeeft met een vreugde in je hart, simpelweg omdat je die dag de genade hebt gehad om meer dan normaal aan Christus te denken, om Hem “in de ogen te kijken”,⁴² om een geliefde uitdrukking van Don Giussani te gebruiken. We zouden kunnen zeggen dat de relatie tussen ervaring en geloof *bijna* circulair is. Ik zeg “bijna” omdat het eigenlijk een voortgang is, een weg die alles naar een nieuwe diepgang leidt: geloof ontstaat uit de ervaring van aantrekkingskracht, en uit geloof ontstaat een nieuwe

⁴⁰ L. Giussani, *Tu o dell'amicizia* [U of over de vriendschap], Bur, Milaan 1997, p. 51.

⁴¹ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano* [Op zoek naar het menselijke gezicht], Bur, Milaan 2007, p. 78.

⁴² L. Giussani, *La convenienza umana della fede* [Het menselijke voordeel van het geloof], Bur, Milaan 2018, p. 136.

ervaring, een nieuwe “aantrekkingskracht” die niet toegankelijk is zonder geloof.

Laten we denken aan het verhaal van de Samaritaanse uit het Evangelie, aan deze vrouw naar wie wordt gekeken op een manier waarop nog niemand ooit eerder naar haar had gekeken, die merkt dat ze gekend is op een manier die ze nooit eerder heeft ervaren: als ze op een bepaald moment, bij terugkomst thuis niet, door de genade van Christus zelf, het oordeel had bereikt dat die man niet alleen een profeet was die door God was gezonden, maar God zelf, mens geworden, God zelf die in de woestijn had gelopen tot Hij uitgeput was – dit is het oordeel van het geloof! – had ze nooit de enorme diepte van de voorkeur waarvan ze het onderwerp was geweest, kunnen begrijpen. Ze zou de meest overeenstemmende ervaring hebben gemist. Als ze niet had geloofd wat ze niet kon zien, wat directe ervaring haar niet kon geven, zou ze paradoxaal genoeg, nooit ten volle geproefd hebben, nooit een volledige ervaring hebben gehad van het geschenk dat haar was gegeven. De ontmoeting met die Aanwezigheid zou een mooie herinnering zijn gebleven, om met nostalgie naar te kijken, en dat is alles.

Mijn indruk, na het afgelopen jaar veel van onze gemeenschappen van CL te hebben bezocht, is dat wanneer we onder ons praten over de *christelijke ervaring*, we vaak ertoe worden verleid om onszelf te beperken tot wat we kunnen meten, tot wat voortkomt uit de impact van de werkelijkheid op het hart, tot de *natuurlijke ervaring*, alsof het geloof er niet toe doet, er niet de ware diepte van bepaalt, de horizon niet opnieuw vormgeeft. Don Giussani introduceert een derde factor, die hij als volgt beschrijft: “Het is een Ander die initiatief neemt ten opzichte van ons leven, zo is het een Ander die ons leven redt, het leidt tot de kennis van de waarheid, het leidt tot de toewijding aan de werkelijkheid, het leidt tot genegenheid voor de waarheid, het leidt tot liefde voor de werkelijkheid. Het is een Ander.” Het gaat er dus om “te accepteren dat een Ander tussen mij en de werkelijkheid komt en mijn relatie ermee mogelijk maakt.”⁴³ We moeten dus de mogelijke vermindering van de christelijke ervaring tot

slechts deze twee factoren overstijgen: aan de ene kant de behoeften van het hart (geluk, schoonheid, liefde), aan de andere kant de werkelijkheid, dat wil zeggen wat er van moment tot moment gebeurt en het hart “raakt”. Als er inderdaad slechts deze twee factoren waren, zou het onmogelijk, zelfs ronduit gek zijn om het oordeel te geven dat Jone Carrascosa heeft gegeven en ons heeft aangeboden in *Traces* van juli-augustus, waarin ze over haar situatie vertelde. Zoals jullie weten raakte deze vriendin van ons meer dan een jaar geleden binnen enkele uren progressief verlamd door het Guillain-Barré-syndroom na een infectie. “Plotseling lag ik daar, aan de medische apparatuur: ‘En wie ben ik?’” [...] De intensive care afdeling is een onaangename plek en herinnerde me sterk aan al het lijden dat don Giussani tijdens zijn ziekte heeft ondergaan. Met zijn grote realisme, als hij een slechte dag had gehad, zei hij de dingen zoals ze waren, maar ging altijd een stapje verder. Als ik aan hem dacht, vroeg ik me af: “Wat is mijn plaats nu?” Zijn realisme volgend kon ik al snel zeggen: “Dit noem je een kruis.” En ik herinnerde me dat hij zei dat de omstandigheden waardoor de Heer ons laat gaat, een essentieel onderdeel zijn van onze roeping. Trouw aan het kruis heeft me geleid tot kennis van Christus, maar het was de kennis van Christus die me hielp de Verrijzenis veel meer te begrijpen en te beleven. Dit is iets wat ik heb begrepen omdat ik vrede begon te ervaren. [...] Hoe konden er vrede, vreugde en geluk zijn in extreme zwakte? Ik voelde me als een hoofd zonder lichaam, hoe was dan zoiets mogelijk? “Ze zullen Mij herkennen aan de vreugde op jullie gezichten.” Dat is precies wat me is overkomen. Die tijd was een stille missie, want ik kon niet praten, maar het is verbazingwekkend hoe iemand op de intensive care alleen al met zijn ogen vrienden kan maken. [...] Hoe is dat gebeurd? Vraag het me niet, ik weet niet hoe het is gebeurd, maar ik weet Wie het was.”⁴⁴

Onder de indruk van haar getuigenis wilden we dat ze aan het begin van dit nieuwe sociale jaar aan ieder van ons zou vertellen over de ervaring die ze heeft gehad, en daarom is ze vandaag bij ons, via een videoverbinding vanuit Madrid.

⁴³ L. Giussani, *In cammino (1992-1998)* [Op weg], Bur, Milaan 2014, pp. 193-194.

⁴⁴ J. Carrascosa, “Il mondo in una stanza” [De wereld in een kamer], *Tracce*, n. 7/2023, pp. 21-22.

Bekijk de video⁴⁵

Het oordeel wat in deze video vastgelegd, komt voort uit het geloof, uit de erkende en geleefde relatie met Christus: het religieuze zintuig is niet genoeg. De ervaring waarvan Jone getuigt, heeft haar wortels in de zekerheid, die haar door genade wordt gegeven, dat de mens Jezus, die tweeduizend jaar geleden aan een kruis werd genageld, de Zoon van God was, die Zijn lijden transformeerde tot de grootste en meest nuttige daad van liefde in de geschiedenis, en ten tweede, dat vanaf die dag elk lijden, als het wordt opgedragen, deel kan uitmaken van dezelfde mysterieuze vruchtbaarheid. Zonder dit oordeel, dat Jone zeker niet zomaar kon afleiden uit wat haar overkwam, maar uit haar hele geloofsweg, beginnend met de ontmoeting met de beweging, dat wil zeggen met Christus, zou haar manier van beschrijven wat ze doormaakte onmogelijk zijn geweest, zonder betekenis. Jone kon de *ervaring* die ze had – een ervaring, namelijk een *echt* “voelen” en “zien” – hebben dankzij haar geloof in Christus, dat wil zeggen haar zekerheid dat de mens Jezus van Nazareth werkelijk is wie de Kerk zegt dat Hij is. Geloof opent de deur naar een diepte van ervaring die anders onbereikbaar zou zijn.

Het geloof in dat wat deze Aanwezigheid over Zichzelf heeft gezegd en dat tot mij komt via de traditie van de Kerk, heeft de kracht om mijn kijk op pijn, op offer, of zelfs eenvoudigweg op de wrijvingen die kunnen ontstaan in de relatie met mijn echtgenoot of met mijn kinderen, de grillen van mijn kinderen, de collega die me stoort, enzovoort te veranderen.

Als ik dus niet tot het geloofsoordeel kom, dat wordt bepaald door het geloof, waar ik niet bij kan zonder geloof, dan kan ik zelfs niet de ervaring hebben die het meest overeenstemt [met mijn hart N.v.d.V.]: mij realiseren, met verbazing, van de goddelijke liefde, die diep en tegelijkertijd zo vleeselijk is, jegens mij, in elke omstandigheid. Ik zou het beste missen.

Ik wil nog een ander voorbeeld geven, deze keer uit mijn ervaring als bergbeklimmer. Stel je voor dat je voor een ogenschijnlijk gladde rotswand staat, die op het eerste gezicht onbegaanbaar lijkt. Voor iemand

die af en toe gaat wandelen lijkt de muur onmogelijk te beklimmen en dus keert hij teleurgesteld naar huis terug. Maar voor een geoefend oog worden de kleinste scheurtjes, die ogenschijnlijk onbeduidend zijn, zoals onbeduidende imperfecties in het gesteente, handgrepen waarop je het gewicht van je lichaam kunt laten rusten zonder te vallen. En zo kun je over stukken klimmen waar het onmogelijk leek. Het geleefde geloof heeft een vergelijkbaar effect op ons, het stelt ons in staat om te zien wat het “natuurlijke” oog niet ziet, maar essentieel is om te zien – om te proeven wat Giussani ons heeft geleerd het *honderdvoud* te noemen: het Mysterie in de omstandigheden, in het vlees van gezichten en dingen. Zoals hij zelf zei: “Ik zie wat jullie zien, maar jullie zien niet wat ik zie!”⁴⁶

Het geloof dat het leven vorm geeft

Het is belangrijk om te begrijpen hoe werkelijk dit allemaal is en hoe het de persoonlijke ervaring tot zijn zichtbare, tastbare gevolgen beïnvloedt. “Het geloof [...] geeft het leven vorm”,⁴⁷ zei pater Mauro-Giuseppe Lepori tijdens de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit. En door het leven vorm te geven van degenen die behoren tot het levende lichaam van Christus, breidt het die “wolk van getuigen” uit waarover de brief aan de Hebreeënen spreekt. Een levende wolk, niet alleen iets uit het verleden, maar iets van nu, [een “wolk van getuigen”] die we kunnen zien en volgen, zoals degenen die de mens Jezus konden ontmoeten, die door de stoffige straten van Galilea liep, predikte en buitengewone daden verrichtte. Ook wij zien buitengewone dingen gebeuren, die getuigen van dit nieuwe leven dat het geloof introduceert. We hoorden het net van Jone. Maar we hebben daarvan deze zomer ook bewijs gezien in de vele getuigenissen die we hebben gehoord of in de getuigenissen die blijven binnenkomen bij het tijdschrift *Traces*. Je vindt er enkele op de website van CL of in *Traces*.

Het is echt een *nieuw, origineel oordeel*, een nieuwe kennis, die ons in staat stelt om op een manier naar de werkelijkheid te kijken die anders buiten ons bereik ligt.

⁴⁵ N.v.d.V.: De tekst is in het Nederlands te lezen op: <https://nl.clonline.org/nieuws/actualiteit/2023/10/27/er-is-maar-%C3%A9%C3%A9n-ding-nodig>

⁴⁶ L. Giussani, *L'attrattiva Gesù* [zie voetnoot 11], p. 15.

⁴⁷ M.-G. Lepori, *Gli occhi fissi su Gesù, origine e compimento della fede* [De ogen gericht op Jezus, oorsprong en voltooiing van het geloof], Ed. Nuovo Mondo, Milaan 2023, p. 45.

Dus, wat is het probleem waarmee we vaak worstelen, waardoor we in crisis raken, waardoor we het geloof voelen afnemen als een bron van existentiële zekerheid die het leven in zijn beproevingen kan ondersteunen? Pater Lepori zei het ons nogmaals tijdens onze Geestelijke oefeningen: “Het geloof gaat niet verloren, het houdt op het leven vorm te geven.” Dat wil zeggen, het houdt op het leven van binnenuit vorm te geven. *In-formeren* betekent, etymologisch gezien, niet alleen het banale “informatie geven”, maar meer nog “binnenin vormen”, “van binnenuit vormgeven.” In feite is het geloof juist bedoeld is om het leven te informeren, om het leven vorm te geven; je begrijpt waar geloof voor dient, alleen als het het leven vormgeeft, alleen als het het leven vorm geeft op een manier die alleen het geloof kan geven. Geloof terzijde schuiven maakt het geloof nutteloos.”⁴⁸

4. EEN GEZELSCHAP DAT ONS OPVOEDT

Wat is de weg – de hoofdweg – om zo’n benijdenswaardige ervaring binnen te gaan, als die, die ons is meegedeeld door Jone en door zoveel van onze vrienden, die een diepe geloofservaring beleven zonder er ruchtbaarheid aan te geven? In zekere zin hebben we het al gezegd: dit alles wordt mogelijk gemaakt door de nieuwe ogen die het geloof ons geeft. Tegelijkertijd is het ook waar dat deze ogen, hoewel ze ontvangen worden door het gebeuren van pure genade, net als elk orgaan getraind en gevormd moeten worden. Net zoals de bergbeklimmer handgrepen ziet en erin slaagt zich eraan vast te houden omdat hij de kunst van het klimmen onder de knie heeft, zo moeten ook de ogen van het geloof getraind worden. Een werk, ascese, is noodzakelijk. Maar men voedt zichzelf niet op. Men heeft een plaats nodig, een gezelschap.

Staat u mij toe een prachtige passage van Benedictus XVI voor te lezen: “Ik kan mijn persoonlijk geloof niet opbouwen in een privé dialoog met Jezus, omdat het geloof mij door God gegeven werd doorheen een gelovige gemeenschap die de Kerk is en ik sluit mij zo aan bij een menigte van gelovigen in een gemeen-

schap die niet alleen sociologisch is maar geworteld in de eeuwige liefde van God, die zelf gemeenschap is van Vader, Zoon en Heilige Geest, die Trinitaire Liefde is. Ons geloof is maar persoonlijk als het ook gemeenschappelijk is: het kan mijn geloof niet zijn als het niet leeft en zich beweegt in het ons van de Kerk, als het niet ons geloof is, het gemeenschappelijke geloof van de ene Kerk. [...] Zo kan ons ik zich in het wij van de Kerk zowel zien als bestemming en als acteur van een gebeuren dat hem overstijgt: (de ervaring van de gemeenschap met God die gemeenschap sticht onder de mensen).”⁴⁹

We zijn op een weg. De weg om binnen te gaan in de blik waarover we gesproken hebben is een *toebehoren*. Echte ascese is dit vertrouwen, ons laten omringen door een gemeenschappelijke werkelijkheid die ons brengt waar we alleen niet heen zouden kunnen gaan. Ons gezelschap is de weg die ons opvoedt tot deze nieuwe blik. De weg afleggen waarop we door de ontmoeting terecht zijn gekomen, is ons laten opvoeden. Bij deze weg komt – uiteraard – ook vrijheid kijken; er is een energie van vrijheid nodig: een nederigheid of, zo je wilt, wat het evangelie ‘armoede van geest’ noemt.

De hedendaagse maatschappij zegt je: als je vrij wilt zijn, moet je alles zelf beoordelen, je mag niemand je privéruimte laten binnendringen. Helaas zijn ook wij soms geneigd om dit te denken. In plaats daarvan zeggen we het tegenovergestelde: we zeggen dat het de gemeenschap is die het ik bevrijdt (daarom noemen we onszelf ‘Gemeenschap en Bevrijding’). Wat is eigenlijk de manier waarop het Mysterie werkt? “De manier waarop de Vader werkt heet Christus, en daarom Kerk, en daarom gemeenschap onder ons. Wat een eeuwig gewicht, wat een oneindige waarde, wat een dichtheid schuilt er in deze woorden, die we gebruiken als het oud papier waar onze kinderen mee spelen.”⁵⁰

Kortom, het is niet vanuit mezelf dat ik me beweeg naar de nieuwe blik die uit het geloof geboren wordt. Laten we luisteren naar wat Giussani hierover zegt: “Een ontmoeting: je bent dit gezelschap tegengekomen; dit is de manier waarop het mysterie van Jezus,

⁴⁸ *Ibidem*, p. 46.

⁴⁹ Benedictus XVI, Algemene audiëntie, 31 oktober 2012.

⁵⁰ L. Giussani, ‘Fede è riconoscere una presenza’ [Het geloof is het erkennen van een aanwezigheid], Aantekeningen van een gesprek van Luigi Giussani met een groep volwassenen, Milaan, 1977, bijlage bij *Litterae Communionis-Tracce*, n. 11/2000, p. IV.

Jezus, de aanwezigheid van Jezus in de geschiedenis, aan je deur heeft geklopt. Nu – nu! – klopt het op dezelfde manier bij je aan, want het is “gisteren, nu en altijd”. Je wordt jezelf door dit gezelschap te volgen, dat wil zeggen, door te proberen het leven op te vatten zoals dit gezelschap het opvat, door te proberen relaties te voelen zoals dit gezelschap je aanspoort, zoals dit gezelschap je voorstelt, zoals dit gezelschap je een voorbeeld geeft (daarom is wie verder is of wie gezag heeft belangrijk). Je wordt jezelf als je gehoorzaamt, als je je identificeert met de kenmerken van dit gezelschap, als je niet tegenwerpt: ‘Maar ik ben ik! Waarom moet ik deze mensen volgen?’, of: ‘Ik volg de morele normen, maar niet wat deze mensen benadrukken. Zij benadrukken bijvoorbeeld dat het mooiste, meest menselijke, meest effectieve, meest overtuigende gebed de liturgie is. Terwijl ik dat niet doe, ik volg anderen die het persoonlijke gebed verheerlijken.’ Dit zijn twee manieren om God te aanbidden, maar als je dit gezelschap hebt ontmoet, moet je proberen het te volgen, je te identificeren met ons, met de ervaring die we beleven: dit verheft je fysionomie, je karakter, je persoonlijkheid. Het probleem is dus niet om bepaalde regels in acht te nemen, maar om je te identificeren met een geest, om je te identificeren met een mentaliteit, om je te identificeren met een gevoeligheid; dat wil zeggen, om je te identificeren met een charisma – dat is de allesomvattende term –, met een manier waarop het mysterie van de mensgeworden God je overtuigend heeft bereikt en je heeft gezegd: “Kom!”⁵¹

Maar als dit waar is, zou je kunnen zeggen: “Ja, OK, maar als ik geen overeenstemming voel, waarom zou ik dan volgen?”, dat wil zeggen overeenstemming met betrekking tot *wat* wordt voorgesteld en met de *manier waarop* het aan mij wordt voorgesteld. Of: ‘Ik lijk het niet te begrijpen, een ander bezwaar. Ik antwoord als volgt: het is redelijk om te volgen, zelfs als je niet alles begrijpt. Dit is een gevolg van wat we juist gehoord hebben van don Giussani. Dit betekent niet dat ik volg terwijl ik mijn verstand verloochen, terwijl ik mijn hart verloochen, anders zou het vervreemding zijn. Beschikbaarheid is geen fideïsme: ik krijg altijd de gelegenheid om het voorstel dat mij wordt gedaan te verifiëren – verifiëren! Maar om het

te verifiëren moet ik eerst luisteren naar degene die het me voorstelt en het als een positieve hypothese beschouwen. Waarom volg ik, zelfs als de overeenstemming er niet lijkt te zijn, wat me misschien in een crisis brengt? Omdat ik trouw blijf aan de ontmoeting, dat wil zeggen aan de manier waarop het mysterie van Jezus bij mij en bij jou aanklopte. En waarom moet ik, om trouw te zijn aan de ontmoeting, juist deze mensen volgen in plaats van anderen? Omdat trouw uiteindelijk niet aan hen is, maar aan Degene die in de objectiviteit van dit gezelschap dat naar onze bestemming geleid wordt aanwezig is, aanwezig blijft, ondanks alle fouten die ieder van ons kan maken, en die bewijst dat Hij het enige antwoord op het leven is: ‘Heer, [als we U verlaten] naar wie zouden wij gaan? [Alleen] Uw woorden zijn woorden van eeuwig leven.’⁵²

5. VANUIT GELOOF DE MISSIE

Het hoogtepunt van de nieuwe blik die uit geloof geboren wordt, is naar de ander te kijken met het verlangen dat hij mag worden geraakt door dezelfde Gebeurtenis die mijn leven vervult. Dat heet missie. De paus legde op 15 oktober [2022 N.v.d.V] veel nadruk op dit woord en wijdde er het hele laatste deel van zijn toespraak aan.

Zijne Excellentie Monseigneur Paolo Martinelli zei tegen ons tijdens de Internationale bijeenkomst van verantwoordelijken in augustus: “Ik leer dat gezonden worden in de eerste plaats betekent dat je altijd door Iemand gezonden wordt. Dit betekent dat gezonden worden alleen mogelijk is als je in diepe verbinding staat met Degene die je zendt. Zodra je dit vergeet, verlies je de betekenis van de missie. Je verliest de betekenis van jezelf”.

Missie is daar waar je geroepen bent te zijn en hoe de missie zich ontwikkelt is wat God wil. Anders is het geen missie. Missie betekent dat er Iemand is die jou zendt; het betekent dat jij, door de ontmoeting, bent uitverkoren om aan iedereen Degene bekend te maken die jou, zonder jouw verdienste, heeft uitgekozen, jou heeft verkozen. Hij heeft jou voor dit doel uitgekozen. En dus, als Hij jou heeft uitgekozen voor

⁵¹ L. Giussani, *Dal temperamento un metodo [Vanuit het temperament een methode]*, Bur, Milaan 2002, pp. 7-8.

⁵² Joh 6,68.

dit doel, als Hij jou heeft geroepen – roeping – en als geroepen zijn samenvalt met gezonden worden, betekent dit dat jij, waar je ook bent, het bewustzijn hebt dat je er niet alleen voor jezelf bent, alleen voor je eigen project, alleen voor je eigen voordeel, alleen om het meeste te krijgen dat je kunt krijgen. Je bent daar om “ja” te zeggen tegen Iemand die jou daar wil hebben. Je bent daar omdat Iemand jou gezonden heeft en Zichzelf bekend wil maken door jou, door wat Hij, als je Hem herkent en aanvaardt, in jou verandert.

Dit bewustzijn hebben is voor ons het begin van de missie. Laten we bijvoorbeeld denken aan hen die zich voor hun werk bevinden op de meest ondenkbare plekken in de wereld. Hoe dit bewustzijn de manier kan veranderen waarop ze daar zijn: ze zijn daar om te werken. Ja, maar ze zijn daar niet meer alleen om te werken, maar zodat anderen door hun leven Christus kunnen ontmoeten en leren kennen. Dit beïnvloedt ook de manier waarop ze hun werk en de omstandigheden die op hen van invloed zijn benaderen.

6. DE VRIJHEID DRUKT ZICH UIT IN EEN VRAAG

Dit alles is, van begin tot eind, mogelijk gemaakt door het initiatief van een Ander. De genade heeft het primaat, niet alleen aan het begin en zelfs niet alleen aan het einde, maar bij elke stap op de weg. Het is dus door genade dat ik de nieuwe ervaring, waarover we gesproken hebben, kan binnengaan. Maar we hebben al gezegd dat ook onze vrijheid meedoet, als een vraag.

Een passage uit *Kan men (echt?!) zo leven?* [*Si può (veramente?!) vivere così?*] herhaalt dit in andere bevoordingen en vat mijn betoog samen.

Iemand die het noviciaat voor de *Memores Domini* begon, zei tegen don Giussani: “Christus leer je lief te hebben in je relatie met de werkelijkheid; ik loop echter het risico op pantheïsme, terwijl ik begrijp dat ik mijn leven moet geven aan een persoon, aan Christus”. Giussani antwoordt door het perspectief als volgt om te keren: “Dit is een puur abstracte hy-

pothese, het zijn gesproken woorden. Je leert Christus lief te hebben omdat Hij zich aan jou openbaart. Jullie, die hier zijn, zijn het voorwerp geweest van het initiatief van een Ander: jullie hebben de gelegenheid die jullie hierheen heeft geleid niet zelf gekozen! Daarom zou het een diepe ondankbaarheid zijn om je dit niet te herinneren of erger nog, om er afstand van te nemen. We leren Christus lief te hebben door zijn aanwezigheid te erkennen. Het is een genade: zowel zijn aanwezigheid als het herkennen van Hem. De ontwikkeling van deze genade wordt vraag genoemd. Kijk naar pater Kolbe, terwijl hij in de bunker was waarin hij stierf. Biddend tijdens die verschrikkelijke uren verenigde hij zich dieper met Christus en kende hij Hem meer dan toen hij in het seminarie theologie studeerde! We kennen Christus niet door de werkelijkheid te kennen. Want we hebben de verbinding niet. Juist door Christus te kennen, kennen we de werkelijkheid. En we kennen Christus meer door Hem te vragen.”⁵³

Het is duidelijk dat Giussani hier Christus niet tegenover de werkelijkheid plaatst, noch de relatie met de werkelijkheid als weg naar Hem devalueert. Hij wil benadrukken dat we Christus alleen kunnen ‘liefhebben’ als Hij het initiatief neemt om aanwezig te worden. De kennis van Hem, van Zijn goddelijkheid, is in feite niet het resultaat van een rationeel onderzoek, maar een geschenk. Wij hebben een geschenk ontvangen.

Ik sluit af met de woorden van don Giussani tijdens een gesprek met enkele volwassenen in Milaan in 1977, waarvan ik voel dat ze op dezelfde manier tot ons zijn gericht: “Ik ben blij dat ik tot jullie mag spreken. Deze blijdschap moet met moeite door de zwaarte van al mijn beperkingen en van het bewustzijn van mijn zonde doordringen. Niet om een toespraak tot jullie te houden, maar om deze woorden te zeggen en opnieuw te zeggen die het *leven* zijn. Niet leven in een abstracte, algemene zin, als definitie, maar *jij*: deze woorden zijn jou, jouw persoon, ze zijn die bestemming waar alle energie naartoe stroomt die God in de schoot van je moeder heeft uitgestort en die jouw naam draagt. Maar de betekenis van die energie is niet je naam, want je echte naam is een andere: het is het geloof dat jou gegeven is.”⁵⁴

⁵³ L. Giussani, *Si può (veramente ?!) vivere così?* [zie voetnoot 22], p. 572.

⁵⁴ L. Giussani, *Fede è riconoscere una presenza* [ze voetnoot 50], p. II.

Vertaling: CL Nederland

© 2023 Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding.

Foto omslag: *Het wonder van de blind geborene*, fresco, 11e eeuw. Benedictijnse basiliek van Sant'Angelo in Formis (Caserta).

© Don Francesco Duonnolo